

Závazky z protiprávních jednání

Obecný výklad

Pojem deliktu

- Delikt je porušení povinnosti, která vyplývá ze zákona
- Občanskoprávní úprava části IV, hlavy III. Problematická terminologie „závazky z deliktů“ –
- Záavazky podle této části vznikají jednak z porušení:
 - Zákona
 - Smluvní povinnosti
 - Dobrých mravů

Narozdíl od trestního práva se stát nestará ex offio o práva a povinnost vzniklé z těchto „deliktů“, poškozený se jich domáhá sám na základě žaloby v civilním řízení (občanské řízení soudní)

Pojem odpovědnosti

- Dvě základní odpovědnostní koncepce:
 - a) Odpovědnost vzniká zároveň s primární povinností – odpovědnost za splnění (preventivní působení této odpovědnosti)
 - b) Odpovědnost vzniká jako sekundární právní povinnost, ke které dojde v důsledku nesplnění primární povinnosti (ta může vyplývat ze zákona, ze smlouvy)

Druhy závazků z protiprávního jednání

S ohledem na povahu primárního závazku (dle kritéria charakteru protiprávnosti) rozlišujeme druhy odpovědnosti

- Odpovědnost za prodlení (povinnost plnit včas a řádně § 1968 až 1976 – zánik závazků)
- Odpovědnost za vady (povinnost plnit řádně § 1914 - 1925)
- Odpovědnost za škodu způsobenou
- porušením povinnosti:
 - – Zákonné včetně úmyslného porušení DM podle 2909 NOZ nebo
 - předsmluvní - druh zákonné (culpa in contrahendo) 1729 NOZ
 - – Smluvní 2913 NOZ

Odpovědnost za škodu (povinnost k náhradě škody)

Vzniká:

- a) Porušením dobrých mravů (§2909) úmyslné zavinění
- b) Porušením zákona (§2910) subjektivní odpovědnost – nedbalostní zavinění, není-li upraveno jinak
- c) Porušením smluvní povinnosti (§2913, objektivní odpovědnost)

Východiska úpravy závazků z deliktů v NOZ

- Tradice naší právní úpravy v ABGB
- Návrhy principů evropského deliktního práva PETL, vypracovaných Evropskou skupinou pro deliktní právo v roce 2005
- Německý občanský zákoník
- Občanský zákoník Québecu
- Návrh novely rakouského deliktního práva

Prameny právní úpravy

- Zákon č. 89/2012 Sb., dále jen NOZ
- Účinnost 1.1.2014
- §§ 2894-2971 NOZ
- Uplatní se obecná ustanovení o závazcích (*lex specialis derogat legi generali*)

Hlavní koncepční zásady právní úpravy závazků z deliktů a rozdíly od dosavadní úpravy

- Odklon od výlučného hrazení majetkové škody (§2894 + §2956)
- Obecné předpoklady pro náhradu škody se použijí i pro náhradu nemajetkové újmy
- Možnost předem se smluvně vzdát práva na náhradu škody, mimo úmyslně způsobené, z hrubé nedbalosti či na přirozených právech (§2898)
- Nemožnost slabší smluvní strany se vzdát práva na náhradu škody (§2898)
- Důraz na prevenci, podrobná propracovanost (§2900-2903)
- Jasně rozlišení smluvního a mimosmluvního deliktu
- Upřednostnění naturálního způsobu náhrady škody před relutárním

- Odklon od dosavadní terminologie „odpovědnost za škodu“ na většině míst nahrazen souslovími „náhrada újmy, povinnost k náhradě škody“
- Reakce na společ. vývoj – nové skutkové podstaty (škoda způsobená informacemi, škoda způsobená zvířetem, aj.)
- Odpovědnost z prodlení je na rozdíl od předchozí úpravy mezi ustanoveními o zániku závazku (dříve změna)
- Odpovědnost za vady nově v rámci zániku závazků (dříve u jednotlivých smluvních typů)

Náhrada majetkové a nemajetkové škody (újmy) škůdcem při porušení zákona § 2910

- Předpoklady vzniku povinnosti nahradit majetkovou a nemajetkovou újmu způsobenou škůdcem:
 1. Protiprávní jednání (resp. Právně relevantní škodná událost)
 2. Škoda
 3. Kauzální nexus
 4. Zavinění (§2895 NOZ) (není-li speciálně upravena objektivní odpovědnost)presumpce nedbalosti nevědomé – 2911+2912

Ad 1) protiprávní jednání

- Jednání porušující zákon (absolutní nebo jiné právo) – mimosmluvní povinnost k náhradě škody
- Jednání porušující smlouvu (povinnost k náhradě bez ohledu na zavinění, ale rozsah podmíněn předvídatelností jejího vzniku)-objektivní odpovědnost
- Na straně subjektu pro vznik povinnosti k náhradě škody zkoumáme zda je dána jeho deliktní způsobilost
- § 2904 protiprávní jednání může spočívat i v zaviněném podnětu k náhodě, zejména tím, že byl porušen příkaz nebo poškozeno zařízení, které mělo nahodilé újmě zabránit (převzato z návrhu oz z roku 1937)

Okolnosti vylučující protiprávnost

1) Svépomoc (§ 14 NOZ)

- možnost ohroženého vlastními silami (popř. zákonným zástupcem nebo zmocněncem ohroženého) odvrátit hrozící zásah jiné osoby do svého subjektivního práva

a) Obecná svépomoc (§ 14/1)

- je-li právo ohroženo a
- je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě
- přiměřenost (proporcionalitu) je nutno zkoumat objektivně

b) Zvláštní svépomoc (§ 14/2)

- hrozí-li zásah do práva
- zásah je neoprávněný
- zásah hrozí bezprostředně (subsidiarita svépomoci)
- přiměřenost prostředků použitých pro odvrácení zásahu (proporiconalita svépomoci)
- přiměřenost posuzováno subjektivně (tj. jak by se jevila osobě v postavení ohrožené strany)
- nově: svépomoc k zajištění práva, které by bylo jinak zmařeno (nutné podmínky shora + bez zbytečného odkladu obrátit se na orgán veřejné moci)

2) Svolení poškozeného

- zákaz se způsobením závažné újmy (§93)
- specialita k § 93 je § 2897,8,9

3) Výkon práva (§93/1 věta poslední)

4) Plnění povinnosti (zásahové složky)

5) Nutná obrana (§2905)

- bezprostředně hrozící nebo trvající útok
 - odvracení od sebe nebo od jiného (tzv. pomoc v NO)
 - hrozící újma vzhledem k poměrům napadeného nesmí být jen nepatrná (subjektivní prvek – nově v NOZ)
 - obrana nesmí být zjevně nepřiměřená s ohledem na hrozící závažnost újmy (subsidiarita)
- Posouzení PROPORCIONALITY i s ohledem k omluvitelnému vzrušení mysli toho, kdo útok odvrací (subjektivní prvek)

6) Krajní nouze (§2906)

- odvracení od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy
- subsidiarita jednání, tzn. nebylo možno odvrátit jinak za daných okolností
- proporcionalita: nesmí způsobit stejně závažný nebo závažnější následek než který hrozil
- ledaže by majetek podlehl zkáze i bez jednání
- nesmí nebezpečí vyvolat vlastní vinou
- přihlédnutí i k omluvitelnému vzrušení mysli toho, kdo jednal v krajní nouzi (nově subjektivní prvek)

Škoda

- Škoda na věci (skutečná škoda a ušlý zisk)
- Nemajetková škoda, tzv. újma (na zdraví, životě, důstojnosti aj. přirozených právech člověka)

Příčinná souvislost (kauzální nexus)

- Nutný předpoklad pro vznik odpovědnosti za škodu
- Nutno zkoumat, zda daná škoda byla skutečným následkem konkrétního protiprávního jednání či události
- Kauzální nexus není vyloučen působením na vadný základ (zejména v medicínském právu)

Zavinění

- § 2895 škůdce je povinen hradit škodu bez ohledu na zavinění jen v případech stanovených zvlášť zákonem
- Tzn. povinnost k náhradě škody v NOZ na bázi subjektivního odpovědnostního principu, tj. za zaviněné porušení povinnosti
- Vnitřní psychický vztah škůdce k jeho jednání a k následkům tohoto jednání
- Presumuje se nedbalostní forma zavinění
- Pokud domnělý škůdce odpovídat nechce, musí se tzv. vyvinit (exculpovat)
- Pokud chce poškozený tvrdit, že došlo k hrubé nedbalosti nebo k úmyslu, musí to dokázat

Formy zavinění

- Úmysl přímý
- Úmysl nepřímý
- Nedbalost vědomá (obyčejná hrubá-§2898)
- Nedbalost nevědomá (obyčejná, hrubá)
- Význam rozlišení (naplnění skutkové podstaty, moderační právo soudu, nemožnost ujednání vylučujícímu povinnost k náhradě újmy způsobené z hrubé nedbalosti)

Povinnost k náhradě škody při porušení smluvní povinnosti § 2913

- Jednání porušující smlouvu (povinnost k náhradě bez ohledu na zavinění, ale rozsah podmíněn předvídatelností jejího vzniku)-
objektivní odpovědnost

Povinnost k náhradě škody při porušení dobrých mravů § 2909

- Subjektivní odpovědnost
- Protiprávnost spočívá v porušení dobrých mravů
- Požadovaná kvalifikovaná forma zavinění – úmysl jednajícího
- Důkazní břemeno o úmyslu na poškozeném

Ujednání před vznikem škody

- §2896 jednostranné oznámení vylučující nebo omezující odpovědnost – nepřihlíží se
- Význam pouze preventivní („pozor zlý pes!“)
- §2897 vzdání se práva na náhradu škody vzniklé na pozemku zapsané do veřej. Seznamu má věcněprávní účinky (tj. působí i vůči pozdějším vlastníkům)
- §2898 zákaz ujednání předem vylučujících odpovědnost za újmu na přirozených právech člověka, úmyslně způsobené újmu nebo z hrubé nedbalosti, vylučující nebo omezující právo slabší smluvní strany, nemožnost i vzdání se těchto práv
- §2899 vzetí na sebe rizika oběti – stále je dáno právo na náhradu škody (např. vběhne-li někdo zachraňovat někoho do hořícího domu, je to risk, ale má právo na náhradu škody vůči škůdci, který dům zapálil)

Prevence

- § 2900 obecná prevenční povinnost, konání uložené bezvýhradně všem, aby nedošlo bez důvodu k újmě na svobodě, zdraví nebo vlastnictví
- § 2901 a 2902 zakročovací a notifikační (oznamovací povinnost)
- §2901 zakročovací – nutná subsidiarita a proporcionalita chování (podle nepřikázaného jednání §3006 an.
- §2903 nezakročí-li ten, komu újma hrozí, nese ze svého čemu mohl zabránit

Prameny právní úpravy

-
- Občanský zákoník, č. 89/2012 Sb.,
- Raban, P. : Občanské právo hmotné, relativní majetková práva, vydavatel Klemm, V., Brno, 2013
- Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. : Občanský zákoník, Komentář svazek V., Wolters Kluwer 2014
- VLASÁK, M. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice? Právní rozhledy, 2008/2, s. 20n.
- MELZER, F. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku, Bulletin advokacie, 2011/3, s.24n.
- BEZOUŠKA, P. Příčinná souvislost jako nechtěné dítě normativního textu? Rezistencia vnútroštátného práva a právně transplantáty. Sborník z konference. s. 85n.
- SVEJKOVSKÝ, J. Náhrada škody. Bulletin advokacie, 2011/5, s.34n.
- PELIKÁNOVÁ, I. Odpovědnost za škodu. Trendy a otázky. Malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku, Bulletin advokacie, 2011/3, s.15n.
- Judikatura:
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.2.2003, sp.zn. 25 Cdo 618/2001.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp.zn. 25 Cdo 1506/2004.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.8.2002, sp.zn. 29 Odo 611/2001.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10.1.2011, sp.zn. 23 Cdo 2575/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu, sp.zn. 29 Odo 379/2001, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 56/2004.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.7.2008, sp.zn. 25 Cdo 1417/2006.